

Monadologin

Gottfried Wilhelm Leibniz

1. Monaden, om vilken vi här skola tala, är icke någonting annat än en enkel substans, som ingår i de sammansatta; enkel, d. v. s. utan delar.
2. Och det måste finnas enkla substanser, eftersom det finns sammansatta; ty det sammansatta är endast en anhopning eller ett aggregat av de enkla.
3. Men där, varest det icke finnes några delar, gives det varken utsträckning eller gestalt eller någon möjlig delbarhet. Och dessa monader äro naturens verkliga atomer och, kort sagt, tingens element.
4. Det finnes också icke någon upplösning att frukta, och det gives icke något begripligt sätt, varpå en enkel substans skulle kunna gå under på naturlig väg.
5. Av samma skäl finns det icke något begripligt sätt, varpå en enkel substans skulle kunna uppstå på naturlig väg, eftersom den icke kan bilda sig genom sammansättning.
6. Därför kan man säga, att monaderna blott med ett enda slag kunna uppstå eller förgås, d. v. s. de kunna uppstå endast genom en skapelseakt och förgås endast genom förintelse, under det att det sammansatta uppstår av delar och upplöses i delar.
7. Det finnes icke heller någon möjlighet att förklara, huru en monad skulle kunna påverkas eller förändras i sitt inre genom någon eller något som skapats, då man icke kan till den överföra någonting och ej heller i den samma tänka sig någon inre rörelse, som kan framkallas, ledas, tilltaga eller avtaga i dess inre, såsom det kan ske i de sammansatta tingen, där en delarnas platsförändring äger rum. Monaderna hava icke några fönster, varigenom något kan gå in eller ut. Accidenserna kunna ej lösgöra sig från eller röra sig utanför substanserna, såsom fordom skolastikernas förnimbara species gjorde. Varken substans eller accidens kan således utifrån komma in i en monad.
8. Monaderna måste emellertid ha några kvaliteter, ty annars vore de icke ens "väsen". Om de enkla substanserna icke skilde sig åt genom sina egenskaper, så skulle det icke finnas någon möjlighet att iakttaga någon förändring i tingen, ty vad som finnes i det sammansatta kan endast komma från dess enkla beståndsdelar, och monader utan kvaliteter skulle vara omöjliga att skilja från varandra, eftersom de icke heller skilja sig från varandra till kvantiteten: följaktligen skulle annars, om vi antaga allt rum vara uppfyllt, varje ställe genom rörelsen alltid endast erhålla ett alldeles likadant innehåll som det, vilket det haft, och tingens ena tillstånd skulle vara omöjligt att skilja från det andra.
9. Varje monad måste för övrigt vara olik varje annan, ty naturen kan icke uppvisa tvenne väsen, som äro fullständigt lika varandra och hos vilka det icke är möjligt att finna en inre skillnad, eller en skillnad grundande sig på en benämning, väsentlig för vart och etts inre.

10. Jag tar också för medgivet, att varje skapat väsen är underkastat förändring och att följaktligen även den skapade monaden är det samt dessutom att denna förändring är kontinuerlig hos var och en.

11. Av det sagda följer, att monadernas naturliga förändringar härleda sig från en inre princip, eftersom en yttre orsak ej kan inverka på deras inre.

12. Men utom principen för förändringen måste det hos det, som förändrar sig, finnas något särskilt, som åstadkommer de enkla substansernas så att säga specifikation och växlande mångfald.

13. Detta särskilda måste innesluta en mångfald i enheten eller i det enkla. Ty då varje naturlig förändring försiggår så småningom, så förändras något, och något kvarstår; och därför måste det i den enkla substansen finnas en mångfald av tillståndsändringar och förhållanden, ehuru den icke har några delar.

14. Det korta tillstånd, som innehåller och företer en mångfald i enheten eller i den enkla substansen, är ingenting annat än vad som kallas perception, som man bör väl skilja från apperceptionen eller medvetandet, såsom av det följande framgår. Härutinnan har mycket försummats av cartesianerna, då de för intet räknat de föreställningar, som man ej är medveten om. På grund härav hava de också trott, att endast andarna vore monader och att det varken finnes några djursjälar eller några andra entelechier; och av samma orsak hava de i likhet med den allmänna uppfattningen förväxlat en långvarig bedövning med döden i egentlig mening, vilket gjort dem benägna för skolastikernas okritiska antagande av fullständigt lösgjorda själar och även styrkt vissa villoandar i deras tro på siälarnas dödlighet.

15. Den inre principens verksamhet, som åstadkommer förändringen eller övergången från en perception till en annan, kan kallas strävan (appetition) visserligen kan denna strävan ej alltid fullständigt uppnå hela den föreställning, som den eftertraktar, men den vinner alltid något och förvärvar nya föreställningar.

16. Vi erfara själva en mångfald i den enkla substansen, när vi finna att den minsta tanke, som vi bliva medvetna om, inbegriper en mångfald i föremålet. Därför måste alla, som medgiva att själen är en enkel substans, medgiva denna mångfald i monaden, och herr Bayle behövde icke häri finna någon svårighet, såsom han gjort i artikeln Rorarius i sitt lexikon.

17. Man måste för övrigt tillstå, att perceptionen och vad till den hör icke kan förklaras genom mekaniska grunder, d. v. s. genom gestalt och rörelse. Antar man att det gives en maskin, så inrättad att den frambringa tankar, förnimmelser och perceptioner, så skulle man kunna tänka sig densamma med bibehållna proportioner så förstorad, att man kunde gå in i den som i en kvarn. Förutsätter man detta, så skulle man vid undersökandet av dess inre endast finna delar som driva varandra men aldrig någonting, varigenom en perception kan förklaras. Grunden till denna måste således sökas i den enkla substansen och icke i det sammansatta eller det som utgör en maskin. Också är det endast detta som man kan finna i den enkla substansen, nämligen perceptionerna och deras förändringar. Och det är även endast härav som de enkla substansernas alla inre verksamheter kunna bestå.

18. Man skulle kunna giva namnet entelechier åt alla enkla substanser eller skapade monader, ty de ha i sig en viss fulländning; de ha en viss självtillräcklighet som gör dem till källor för sina inre verksamheter och till så att säga okroppsliga automater.

19. Om vi vilja ge namnet själ åt allt det, som har perceptioner och strävanden i den allmänna bemärkelse som jag ovan angivit, så skulle alla enkla substanser eller skapade monader kunna kallas själar; men då den medvetna förnimmelsen är något mera än en enkel perception, så bör det allmänna namnet monader eller entelechier vara tillräckligt för de enkla substanserna, som endast ha enkla perceptioner, och beteckningen själ förbehållas blott dem, vilkas perception är tydligare och åtföljd av minne.

20. Ty vi erfara hos oss själva tillstånd, vari vi icke minnas någonting och icke ha någon tydlig perception, såsom när vi fallit i vanmakt eller äro försänkta i djup drömlös sömn. I sådana tillstånd skiljer sig själen icke märkbart från en enkel monad, men då de icke fortbestå och själen befriar sig från dem, så är den något mera.

21. Härav följer emellertid icke, att den enkla substansen då är utan varje perception, ja, på ovan angivna grunder kan den till och med omöjligt vara det. Ty den kan ju icke gå under, och den kan icke heller fortbestå utan att ha någon tillståndsändring (affection), som ingenting annat är än dess perception. Men förefinnes en stor mängd av små perceptioner, i vilken ingenting tydligt framträder, så är man bedövd, såsom när man utan att stanna flera gånger snurrar runt åt ett och samma håll, varvid man gripes av en svindel, som kan komma en att förlora medvetandet och gör det omöjligt att urskilja någonting. I detta tillstånd kan döden försätta varelserna under någon tid.

22. Då nu varje närvarande tillstånd hos en enkel substans är en naturlig följd av dess föregående tillstånd, så att det närvarande bär framtiden i sitt sköte.

23. och då man vid uppvaknandet ur bedövningen blir medveten om sina perceptioner, så måste man väl hava haft några omedelbart förut, ehuru man icke varit medveten om dem. Ty en perception kan på naturlig väg komma endast från en annan perception, liksom en rörelse kan komma blott från en rörelse.

24. Man ser härav, att om det i våra perceptioner icke finnes någonting tydligt, om de icke ägde relief och en viss plastisk utformning så att säga, så skulle vi städse befinna oss i ett tillstånd av bedövning. Och det är detta tillstånd som är de enkla monadernas.

25. Vi se även att naturen givit djuren tydligt framträdande perceptioner genom att omsorgsfullt utrusta dem med organ, vilka samla en stor mängd ljusstrålar eller luftvågor, för att genom föreningen av dessa öka deras verkningskraft. Det förhåller sig på ungefär samma sätt med lukten, smaken och känslan, ja kanske med många andra sinnen, som vi icke känna till. Jag skall strax ge en närmare förklaring på huru vad som försiggår i själen föreställer vad som försiggår i organen.

26. Minnet ger själarna ett slags slutledningsförmåga, som efterliknar förnuftet men dock bör skiljas från det samma. Så se vi att djuren, då de ha perceptionen av någonting, som slår dem och varav de haft en liknande perception förut, till följd av minnets återframställning vänta sig det, som var förenat med denna föregående perception, och föras till meningar, liknande dem som de hade då.

När man t. ex. visar hundarna käppen, så er inra de sig den smärta, som den förorsakat dem, och jämra sig eller fly sin väg.

27. Och den starka erinringen, som slår och oroar dem, uppstår antingen på grund av de föregående perceptionernas storlek eller på grund av deras mångfald. Ty ofta utövar ett starkt intryck med ett enda slag samma verkan som en lång vana eller som många medelmåttigt starka, återupprepade perceptioner.

28. Människorna handla som djuren, så länge slutledningarna ur deras perceptioner endast bestämmas av minnesprincipen, varvid de likna de empiriska läkarna, som endast följa ett vedertaget bruk men sakna teori; och vi äro till tre fjärdedelar av våra handlingar blotta empiriker. När vi t. ex. vänta att det skall bli en ny dag i morgon, så handla vi vid görandet av detta antagande såsom empiriker, då vi stödja oss på att det hittills alltid varit så. Endast astronomerna draga på förnuftiga grunder denna slutsats.

29. Kunskapen om de nödvändiga och eviga sanningarna är emellertid det som skiljer oss från djuren och gör oss delaktiga av förnuftet och vetenskaperna, i det den höjer oss till kunskapen om oss själva och om Gud. Och det är detta hos oss som man kallar förnuftig själ eller ande.

30. Det är också genom kunskapen om de nödvändiga sanningarna och genom de abstraktioner, vilka knyta sig till dem, som vi höja oss till de reflexiva akterna, som komma oss att tänka på det som kallas "jag" och att betrakta olika egenskaper såsom oss tillhöriga. Och i det vi på detta sätt tänka på oss själva, tänka vi på varat, på substansen, på det enkla och det sammansatta, på det immateriella, ja, till och med på Gud, i och med att vi fatta, att vad som är begränsat hos oss finnes utan gränser hos honom. Och dessa reflexiva akter erbjuda de förnämsta föremålen för vårt förnuftiga tänkande.

31. Vårt förnuftiga tänkande grundar sig på två stora principer. Den ena är motsägelseprincipen, i kraft varav vi såsom falskt beteckna det, som innehåller en motsägelse, och såsom sant det, som är kontradiktoriskt motsatt det falska.

32. Den andra är den tillräckliga grundens princip, i kraft varav vi akta uppå, att intet faktum är sant eller verkligt och intet uttalande sant, om icke en tillräcklig grund förefinnes, varför det är så och icke annorlunda, om också i de flesta fall dessa grunder icke kunna vara bekanta för oss.

33. Vidare gives det tvenne slag av sanningar, nämligen förnuftssanningar och faktiska sanningar. Förnuftssanningarna äro nödvändiga och deras motsats är omöjlig, men de faktiska sanningarna äro tillfälliga och deras motsats är möjlig. När en sanning är nödvändig, så kan man genom en analys uppleta dess grund, i det man upplöser den i enklare sanningar och begrepp, ända tills man kommer till de ursprungliga.

34. På så sätt leda matematikerna genom analyserande de teoretiska lärosatserna och de praktiska reglerna tillbaka till definitioner, axiomer och postulat.

35. Därigenom kommer man slutligen till enkla ideer, på vilka man icke kan giva någon definition, och även till axiomer och postulat eller kort sagt ursprungliga principer, som icke kunna bevisas och som

icke heller behöva något bevis; detta är de identiska satserna, och det mot dem stridande innehåller en uppenbar motsägelse.

36. Den tillräckliga grunden måste emellertid finnas även för de tillfälliga eller faktiska sanningarna, nämligen i ordningsföljden av de ting, som uppfylla de skapade varelsernas universum; men upplösandet i enskilda grunder skulle här förlora sig i enskildheter utan gräns till följd av den omätliga mångfalden av ting i naturen och kropparnas delning i det oändliga. Så ingår i den verkande orsaken till denna skrift en otalig mängd av rörelser och kroppsställningar från förfluten och närvarande tid, och likaledes ingår i ändamålsorsaken eller avsikten med min skrift en oändlig mängd av små böjelser och dispositioner i min själ ur det förflutna och det närvarande.

37. Och då alla dessa enskildheter endast innesluta andra föregående eller ännu mera speciella tillfälligheter, av vilka var och en till sin förklaring ytterligare tarvar en dylik analys, så för oss en sådan icke vidare. Den tillräckliga eller sista grunden måste därför ligga utanför de enskilda och tillfälliga tingens ordningsföljd eller sammanhang, huru oändligt många dessa ting än må vara.

38. Tingens sista grund måste således ligga i en nödvändig substans, i vilken hela raden av förändringar finnes på ett eminent sätt blott och liksom i sin källa, och denna substans kalla vi Gud.

39. Då nu denna substans är en tillräcklig grund för hela denna följd av enskildheter, inom vilken också ett genomgående samband finnes, så gives det blott en Gud, och han är fullt tillräcklig.

40. Man torde även kunna draga den slutsatsen, att denna högsta substans, som är ensam i sitt slag, alltomfattande och nödvändig, måste vara obegränsad och innefatta all den realitet, som är möjlig, då det utanför densamma icke gives någonting, som är oavhängigt av den, och då den är en enkel följd av det möjliga varat.

41. Därav följer, att Gud är absolut fullkomlig, då fullkomligheten ingenting annat är än storleken av den positiva realiteten, tagen i hela sin omfattning och med åsidosättande av gränserna eller skrankorna i de ting som ha sådana. Och där, varest icke några skrankor finnas, d. v. s. i Gud, är fullkomligheten absolut oändlig.

42. Härav följer också, att de skapade varelserna äga sina fullkomligheter genom Guds inflytande men sina ofullkomligheter genom sin egen natur, som icke är i stånd att vara utan gränser. Ty just häri skilja de sig från Gud.

43. Men Gud är icke endast källan till existenserna utan även till väsenheterna, så vida de äro reella, eller till det reella som finnes i möjligheten. Detta emedan Guds förstånd är regionen för de eviga sanningarna eller för de ideer, av vilka de äro avhängiga, och emedan det honom förutan icke skulle finnas något reellt i möjligheterna och ej blott ingenting existerande utan även ingenting möjligt.

44. Ty, om det finnes en realitet i väsenheterna eller möjligheterna eller rättare i de eviga sanningarna, så måste väl denna realitet grunda sig på något existerande och verkligt, d. v. s. på existensen av det nödvändiga väsendet, hos vilket väsenheten innebär existensen, eller hos vilket det är tillräckligt att vara möjligt för att vara verkligt.

45. Gud ensam (eller det nödvändiga väsendet) äger därför det företrädet, att han måste existera, om han är möjlig. Och då ingenting kan hindra möjligheten av det, som icke innesluter några gränser, är utan negation och följaktligen utan någon motsägelse, så är enbart detta tillräckligt, för att man skall kunna a priori inse Guds ex istens. Vi ha även bevisat den genom realiteten av de eviga sanningarna. Men också a posteriori har jag nyss bevisat den, ty tillfälliga väsen existera, vilka icke kunna ha någon sista eller tillräcklig grund utom i det nödvändiga väsendet, vilket i sig självt har grunden till sin existens.

46. Man får emellertid icke i likhet med vissa filosofer inbilla sig, att de eviga sanningarna, emedan avhängiga av Gud, äro godtyckliga och avhängiga av hans vilja, såsom Descartes och senare herr Poiret synas hava antagit. Detta är sant endast i fråga om de tillfälliga sanningarna, vilkas princip är lämpligheten eller valet av det bästa, medan de nödvändiga sanningarna äro avhängiga uteslutande av hans förstånd, vars inre objekt de utgöra.

47. Gud allena är således den ursprungliga enheten eller den ursprungliga enkla substansen, av vilken alla de skapade eller härledda monaderna äro frambragta och födas genom så att säga kontinuerliga utstrålningar (fulgurations) av gudomligheten från ögonblick till ögonblick, varvid de inskränkas genom mottagligheten hos de skapade varelserna, för vilka begränsningen är något väsentligt.

48. I Gud finnes makten, som är källan till allt, vidare kunskapen, som innehåller hela idéserien, och slutligen viljan, som i enlighet med principen för det bästa åstadkommer förändringarna eller framalstringarna. Och det är detta som motsvarar det, som i de skapade monaderna utgör subjektet eller grundvalen, perceptionsförmågan och begärförmågan. Men i Gud äro dessa attribut absolut oändliga eller fullkomliga, medan de i de skapade monaderna eller entelechierna (vilket ord Hermolaus Barbarus översatte med "perfectihabiae") äro endast efterlikningar, i mån av den förefintliga fullkomligheten.

49. En varelse säges verka utåt, i samma mån som den har fullkomlighet, och lida av en annan, i den mån som den är ofullkomlig. Därför tillskriver jag monaden verksamhet efter måttet av dess tydliga och lidande efter måttet av dess förvirrade perceptioner.

50. En varelse är fullkomligare än en annan, allt efter som man i den finner vad som tjänar till att utgöra den aprioriska förklaringsgrunden till vad som försiggår i denna andra, och det är därför man säger att den inverkar på den andra.

51. Men denna inverkan är hos de enkla substanserna endast ett den ena monadens ideala inflytande på den andra, vilket kan äga rum blott genom Guds förmedling, så till vida som i Guds idéer en monad med rätta kräver att Gud vid reglerandet av de andra allt ifrån tingens begynnelse tar hänsyn till den. Ty då en skapad monad icke kan utöva något fysiskt inflytande på en annans inre, så är det endast på detta sätt som den ena kan stå i avhängighetsförhållande till den andra.

52. Det är häri som varelsernas ömsesidiga verkande och lidande består. Ty vid jämförandet av två enkla substanser finner Gud i var och en av dem grunder, vilka nödgå honom att anpassa den ena efter den andra, och därför är det, som är aktivt i vissa avseenden, passivt från en annan synpunkt: aktivt så till vida som vad man har en tydlig kunskap om i den ena tjänar till att utgöra förklaringen

på vad som försiggår i den andra, och passivt så till vida som förklaringen på vad som försiggår i den ena finnes i det, som man har en tydlig kunskap om i den andra.

53. Då det nu finnes ett oändligt antal möjliga världsbyggnader i Guds ideer och då blott en enda kan existera, så måste det finnas en tillräcklig grund för Guds val, vilken bestämmer honom mera för den ena än för den andra.

54. Denna grund kan man icke finna i något annat än i lämpligheten eller i de grader av fullkomlighet, som dessa världar besitta, då varje möjlig har rätt att fordra existens efter måttet av den fullkomlighet som den innesluter.

55. Och det är detta som är orsaken till existensen av det bästa, som han på grund av sin vishet inser, på grund av sin godhet väljer och på grund av sin makt frambringar.

56. Men förbindelsen eller anpassningen av alla skapade ting efter vart och ett och av vart och ett efter alla de andra har till följd, att varje enkel substans innesluter förhållanden, som uttrycka alla de andra, och att den således städse är en levande spegel av universum.

57. Och liksom en och samma stad, betraktad från olika sidor, ter sig helt annorlunda och blir liksom perspektiviskt mångfaldigad, så gives det på grund av de enkla substansernas oändliga mångfald liksom lika många olika världssystem, vilka dock endast äro perspektiv av ett enda i enlighet med varje monads olika synpunkter.

58. På detta sätt erhålles den största möjliga mångfald i förening med den största möjliga ordning, d. v. s. den största möjliga fullkomlighet.

59. Det är också endast genom denna hypotes (vilken jag vågar anse bevisad) som Guds storhet framhäves såsom sig bör. Detta erkände även herr Bayle, när han framställde invändningar mot den i sitt lexikon (artikeln Rorarius), där han till och med kände sig frestad att anse, att jag tillskrev Gud för mycket och mera än möjligt. Men han kunde icke angiva något skäl för omöjligheten av denna universella harmoni, som gör att varje substans noggrant uttrycker alla de andra genom sina förhållanden till dem.

60. Genom vad jag här ovan anfört kan man ävenledes förstå de aprioriska grunderna till att tingens förlopp icke kan vara annorlunda. Ty vid reglerandet av det hela har Gud tagit hänsyn till varje del och i synnerhet till varje monad, och då denna är till sin natur föreställande, så kan ingenting begränsa den till att endast föreställa en del av tingen, ehuru sant är, att vad universums alla enskildheter beträffar denna föreställning blott är en förvirrad sådan och kan vara tydlig endast i fråga om en ringa del av tingen, nämligen sådana som äro antingen de närmaste eller också de största, emedan de stå i förhållande till varje monad; i annat fall skulle var och en av monaderna vara en gudomlighet. Det är icke i anseende till objektet utan till graden av kunskap om objektet som monaderna äro begränsade. Till dem alla kommer på ett förvirrat sätt det oändliga, det hela, men de äro begränsade och skilja sig åt genom föreställningarnas grader av tydlighet.

61. Det sammansatta står härvid i en symboliserande överensstämmelse med det enkla. Ty då allt är uppfyllt, på grund varav allt i materien är förknippat med vartannat, och då varje rörelse i det

uppfyllda rummet utövar någon inverkan på de avlägsna kropparna allt efter avståndet, så att varje kropp påverkas ej endast av dem, som beröra den, och därvid på något sätt har känning av allt som försiggår med dem, utan också genom deras förmedling röner inverkan av andra, som beröra de förra, med vilka kroppen står i omedelbar beröring, så framgår därav, att denna förbindelse sträcker sig över huru långa avstånd som helst. Och följaktligen förspörjer varje kropp verkningarna av allt som försiggår i universum, varför den, som ser allt, skulle kunna i var och en avläsa alla förlopp, ja även vad som skett och vad som kommer att ske, i det han i det närvarande iakttog det avlägsna såväl vad tiderna som orterna angår; det samtidiga seendet av allt kallade Hippokrates detta. Men en själ kan i sig utläsa blott vad som är tydligt föreställt i den; den kan ej i ett enda slag utveckla sina veck, ty de gå tillbaka i det oändliga.

62. Ehuru således varje skapad monad föreställer hela universum, så föreställer den dock tydligare den kropp, vilken särskilt tilldelats densamma och vars entelechi den utgör; och då denna kropp uttrycker hela universum på grund av den hos all materia i det fulla rummet rådande förbindelsen, så föreställer själen också hela universum, i och med att den föreställer den kropp, som på särskilt sätt tillhör densamma.

63. Den kropp, som tillhör en monad, vilken är dess entelechi eller själ, bildar tillsammans med entelechien vad som kan kallas ett levande väsen (un vivant) och tillsammans med själen vad man kallar ett djur (un animal). Och denna det levande väsendets eller djurets kropp är alltid organisk; ty då varje monad på sitt sätt är en spegel av universum och då universum är reglerat enligt en fullkomlig ordning, så måste det även finnas en ordning i den föreställande, d. v. s. i själens perceptioner och följaktligen i kroppen, i enlighet med vilken universum föreställes i själen.

64. Varje levande väsens organiska kropp är därför ett slags gudomlig maskin eller ett slags naturlig automat, som oändligt överträffar alla med konst förfärdigade automater. Ty en med mänsklig konst framställd maskin är icke maskin i alla sina delar; så har t. ex. kuggen i ett hjul av mässing delar eller stycken, som icke förete något av konst och som icke ha någonting för maskinen utmärkande med hänsyn till det bruk, vartill hjulet är avsett. Men naturens maskiner, d. v. s. de levande kropparna, äro maskiner även i sina minsta delar in i det oändliga. Det är detta som utgör skillnaden mellan naturen och konsten, d. v. s. mellan den gudomliga konsten och vår konst.

65. Upphovet till naturen har kunnat utföra detta gudomliga och oändligt underbara konstverk, emedan varje del av materien är icke endast delbar i det oändliga, såsom de gamle hava insett, utan också i själva verket är uppdelad utan gräns, varje del i nya delar, av vilka var och en har sin egen rörelse: annars skulle omöjligt varje del av materien kunna uttrycka hela universum.

66. Härav ser man att det i varje minsta del av materien finnes en värld av varelser, av liv, av djur, av entelechier och själar.

67. Varje del av materien kan betraktas som en trädgård full av växter eller som en damm full av fiskar. Men varje förgrening på växten, varje lem hos djuret, varje droppe av dess vätskor är också en sådan trädgård eller en dylik damm.

68. Och även om jorden och luften mellan växterna i trädgården eller vattnet mellan dammens fiskar äro varken växt eller fisk, så innehålla de dock även de sådana, fastän för det mesta av en sådan finhet, att vi icke kunna iakttaga dem.

69. Det finnes således icke någonting ouppodlat, ingenting ofruktbart, ingenting dött i universum och ingenting av kaos och oordning utom till skenet och nästan på samma sätt som då man vid betraktandet av en fiskdamm på något avstånd ser en oredig rörelse och ett vimmel av fiskar i vattnet utan att kunna urskilja själva fiskarna.

70. Därav framgår att varje levande kropp har en härskande entelechi, som utgör själen hos djuret; men denna levande kropps lemmar äro fulla av andra liv, växer, djur, av vilka vart och ett åter har sin entelechi eller sin härskande själ.

71. Man får emellertid icke i likhet med några, vilka illa uppfattat min tanke, föreställa sig att varje själ har en särskild mängd eller andel materia sig tilldelad för alltid och att den följaktligen råder över andra underordnade liv, bestämda till att städse tjäna den. Ty alla kroppar befinna sig i ett ständigt flytande liksom floderna, och delar gå in i och ut ur dem oupphörligt.

72. Således byter själen kropp blott så småningom och gradvis, så att den aldrig på en enda gång berövas alla sina organ; hos djuren förekommer ofta en förvandling men aldrig någon själavandring eller någon utvandring av själar; och icke heller finnes det några helt och hållet lösgjorda själar eller några Genier utan kropp. Gud ensam är fullständigt utan någon sådan.

73. På grund härav gives det icke heller någon födelse av fullständigt nya varelser eller någon fullständig död i strängare mening och bestående i kroppens skiljande från själen. Vad vi kalla födelser äro utvecklingar och tillväxanden, liksom vad vi benämna död är invecklingar (envelopemens) och förminskningar.

74. Filosoferna hava varit i stor förlägenhet i fråga om formernas, entelechiernas eller själarnas ursprung; men i våra dagar, då man genom noggranna undersökningar av växter, insekter och högre djur kommit underfund med att de organiska kropparna i naturen aldrig framgå ur ett kaos eller ur en förruttnelseprocess utan städse alstras av livsfröna, i vilka otvivelaktigt någon preformation finnes, har man kommit till den slutsatsen, att ej endast den organiska kroppen finnes i sädeskropparna redan före avlelsen utan även en själ i denna kropp, kort sagt varelsen själv, samt att denna varelse genom avlelsen endast rustas för en stor förvandling för att bliva en varelse av en annan art. Något liknande ser man förekomma även oberoende av fortplantningen, när t. ex. maskarna blivaflugor och larverna bli fjärilar.

75. De djur, av vilka några genom avlelsen höja sig till de största individernas stadium, kunna kallas spermatiska; men de av dem som förbli kvar inom sin art, d. v. s. det stora flertalet, födas och föröka sig och gå under på samma sätt som de stora djuren, och det är endast ett litet antal utvalda som övergår till en större skådebana.

76. Men detta är endast halva sanningen; jag har nämligen dragit den slutsatsen, att om djuret aldrig på naturlig väg börjar att existera, så upphör icke heller på naturlig väg dess tillvaro, samt att det ej blott icke gives någon födelse utan ej heller någon fullständig förintelse eller någon död i

strängare mening. Och dessa slutsatser, dragna a posteriori och ur erfarenhetsrön, överensstämma fullkomligt med mina a priori, såsom här ovan, deducerade principer.

77. Man kan således säga, att ej blott själen (det oförstörbara universums spegel) är oförstörbar utan även att djuret självt är oförstörbart, ehuru dess maskin ofta delvis fördärvas och skiljer sig från eller antager olika organiska höljen.

78. Dessa principer ha gjort det möjligt för mig att på naturligt sätt förklara själens och den organiska kroppens förening eller rättare överensstämmelse (conformite). Själen följer sina egna lagar och kroppen likaledes sina, och de mötas i kraft av den förutbestämda harmonien mellan alla substanserna, då de alla äro föreställningar av ett och samma universum.

79. Själarna handla i enlighet med lagarna för ändamålsorsakerna genom önsknings (appetitions), ändamål och medel. Kropparna handla i enlighet med lagarna för de verkande orsakerna eller rörelserna. Och dessa båda rikena, de verkande orsakernas rike och ändamålsorsakernas rike, stå i harmoni med varandra.

80. Descartes insåg att själarna icke kunna tillföra kropparna någon kraft, emedan samma kvantitet kraft alltid finnes i materien. Han trodde emellertid att själen kunde ändra kropparnas rörelseriktning. Men det berodde på att man på hans tid ännu icke kände till den naturlag, enligt vilken även samma totalriktning äger bestånd i materien. Om han kommit underfund med detta, så hade han också kommit till mitt system om den förutbestämda harmonien.

81. Enligt detta system handla kropparna-som om det (därest det omöjliga antages) icke finnes några själar, och själarna handla som om det icke finnes några kroppar, och båda handla som om den ena inverkade på den andra.

82. Vad andarna eller de förnuftiga själarna beträffar, så finner jag visserligen, såsom ovan sagts, i grund och botten samma förhållande hos alla olika varelser och djur (nämligen att både djuret och själen börja sin tillvaro samtidigt med världen och sluta den först samtidigt med denna), men för de förnuftiga varelserna egendomligt är dock, att deras små sädesdjur först och så länge de äro blott detta ha endast vanliga eller förnimmande själar men att sedan, i och med att de av dem vilka äro så att säga utvalda uppnå mänsklig natur genom verklig avlelse, deras förnimmande själar höja sig till förnuftets stadium och andarnas företräden.

83. Bland de skillnader, som finnas mellan de vanliga själarna och andarna och av vilka jag redan angivit en del, finnes även den, att själarna i allmänhet äro levande speglar eller bilder av de skapade varelsernas universum, medan andarna dessutom äro avbilder av gudomligheten själv eller av själva upphovet till naturen samt äro i stånd att lära känna världsbyggnadens system och att genom sina arkitektoniska prov efterlikna något av det, då varje ande är liksom en liten gudomlighet inom sitt område.

84. Detta gör att andarna äro skickade att inträda i ett slags förening med Gud och att han till dem ej endast förhåller sig som uppfinnaren till sin maskin (vilket är Guds förhållande till sina andra skapelser) utan också som en furste till sina undersåtar, ja, som en fader till sina barn.

85. Det är lätt att härav sluta, att samfundet av alla andar måste utgöra Gudsstaten (la Cité de Dieu), d. v. s. den fullkomligaste stat som kan finnas under den fullkomligaste av monarker.

86. Denna Gudsstat, denna verkligt universella monarki, är en moralisk värld i den naturliga världen; den utgör det mest upphöjda och det mest gudomliga bland Guds verk, och det är i den som Guds sanna ära består, ty det skulle icke givas någon sådan, om hans storhet och godhet icke vore kända och beundrade av andarna. Det är också genom förhållandet till denna Gudsstat som han i egentlig mening har någon godhet, under det att hans vishet och hans makt giva sig tillkänna allestädes.

87. Då vi förut fastställt en fullkomlig harmoni mellan naturens tvenne riken, de verkande orsakernas rike och ändamålsorsakernas rike, så måste vi här framhålla även en annan harmoni, nämligen den mellan naturens fysiska rike och nådens moraliska rike, d. v. s. mellan Gud betraktad såsom den mekaniska världsbyggnadens arkitekt och Gud betraktad såsom monark i andarnas Gudsstat.

88. Denna harmoni innebär att tingen föra till nåden på naturens egna vägar och att t. ex. detta jordklot måste förstöras och återställas på rent naturliga vägar vid de tidpunkter, då andarnas regering fordrar det till tuktan för de ena och till belöning för de andra.

89. Man kan dessutom säga, att Gud såsom arkitekt i allo tillfredsställer Gud såsom lagstiftare och att därför förseelserna måste föra sitt straff med sig i kraft av naturens ordning och tingens egen mekaniska struktur samt att likaledes de goda handlingarna måste föra sina belöningar med sig genom yttervärldens mekaniska förlopp, ehuru detta icke alltid varken kan eller bör inträffa omedelbart.

90. Ja, det kan under denna fullkomliga regering icke givas någon god handling utan belöning och icke någon ond utan straff, och allt måste vända sig till det bästa för de goda, d. v. s. för dem som icke äro några missnöjda i denna stora stat utan förtrösta på försynen, sedan de gjort sin plikt, och, som sig bör, älska och efterlikna upphovet till allt gott samt finna sin förnöjelse i betraktandet av hans fullkomligheter i enlighet med naturen hos den sanna rena kärleken, som kommer oss att känna glädje över det älskade föremålets lycksalighet. Det är detta som förmår de visa och de dygdiga att arbeta för allt, som synes överensstämma med Guds förmodade eller förut tillkännagivna vilja, och att städse vara nöjda med vad Gud verkligen låter ske i kraft av sin hemliga, följdriktiga och avgörande vilja, inseende att om vi kunde till fullo förstå världssystemets ordning, så skulle vi finna, att den överträffar de visastes alla önskingar och att det är omöjligt att göra den bättre än den är icke endast med hänsyn till det stora hela utan även med hänsyn särskilt till oss själva, om vi på ett tillbörligt sätt äro hängivna honom, upphovet till allt, icke blott i hans egenskap av arkitekt och vårt varas verkande orsak utan hängivna honom även såsom vår Herre och såsom den ändamålsorsak, som bör utgöra vår viljas hela mål och som ensam kan bereda oss lycka.